

KOROM IMRE

**A XX. század legnagyobb egyházi eseménye,
a II. vatikáni zsinat
és fogadtatása a gyulafehérvári szemináriumban**

Abstract: The Second Vatican Council was one of the most important ecclesiastical events of the 20th century. It was a pastoral council, not a dogmatic one. Yet it had a great impact on the life of the Catholic Church. The influence of the council was diminished in Romania by the fact the the communist regime did not allow much religious activity. But the council had an impact on the life of the seminarians in Alba Iulia. They studied the documents of the council and tried to build their future priestly life in accordance with the teaching of the Second Vatican Council.

Keywords: Second Vatican Council, Alba Iulia Seminary

Az Egyházban és a társadalomban szemünk előtt lejátszódó nagy átalakulások és változások a III. évezred elején a papi élet és szolgálat fölött sem múlnak el nyomtalanul. Amilyen nehezen és halványan rajzolódnak ki a jövő keresztény egyházközségek körvonalai, épp oly nehéz körülírni a jövő papjának arcélét és a következő évtizedek papi szolgálatának formáját. Lehet, hogy emiatt is veszít a papi hivatás a vonzerejéből, és emiatt hiányzik az ösztönzés a lehetséges jelentkezőkből, hogy magukat a papi szolgálatra lelkesíteni engedjék.

Azt, hogy milyen ma, vagy milyen lesz holnap a papi élet, egyedül az Úr egyháza szabja meg. Ha a papi szolgálat fejlődése soha nem is zárul le, és ha a Lélek működésének semmi sem szabhat határt, a papképzésben a ma érvényes papképből és szolgálatból kell kiindulni, és annak alapján kell keresni a jövő körvonalaait. És itt is érvényes a mondásnak az igaza, amely szerint „amit ma megtehetsz, ne halaszd holnapra”.

A püspökök életbevágó feladata a papképzés. Ők felelnek a szeminárium megfelelő lelki és szellemi életének biztosításáért, s az ő tisztjük, hogy az ehhez szükséges anyagi alapról is gondoskodjanak.

A Katolikus Anyaszentegyház két évezredes történelmében először a tridentini zsinat (1545–1563) kötelezte a püspököket a mai értelemben vett egyházmegyei szemináriumok és főiskolák felállítására.¹ Hasonlóan kimagasló a II. vatikáni zsinat egyháztörténeti jelentősége. Amikor 1959. január 25-én XXIII. Boldog János pápa meghirdette egy egyetemes zsinat szükségességét, sokan meglepődve és szkeptikusan kapták fel a fejüket.²

XXIII. János pápának és utódainak az volt a célja, hogy az emberiséget visszavezesse Istenhez, megmutassa Krisztus és az egyház igazi arcát, és az evangélium üzenetét a maga teljességében érthetővé tegye a ma emberének. Legfontosabb gyümölcsei többek között: a világiak szerepének felértékelődése, a püspökök közötti kollegiális együttműködés megerősödése, valamint a liturgia reformja.

A II. vatikáni zsinat, XXIII. János pápa vezetésével 1962. október 11-én nyitotta meg üléseit Rómában, a Szent Péter-bazilikában, s 1965. december 8-án VI. Pál pápa zárta be, aki a második ülészaktól kezdve irányította a zsinat munkálatait.

¹ „*Sancta Synodus statuit, ut singulae cathedrales, metropolitanae atque his maiores ecclesiae pro modo facultatum et dioecesis amplitudine certum puerorum ipsas civitatis et dioecesis, vel eius provinciae, si ibi non reperiantur, numerum in collegio, ad hoc prope ipsas ecclesias vel alio in loco convenienti, ab episcopo eligendo, alere ac religiose educare et ecclesiasticis disciplinis institutere teneantur.*” In: Conciliorum Oecumenicorum Decreta, Concilium Tridentinum, Sessio XXIII 15 iul. 1563, canon XVIII. JEDIN, Hubertus (red.), Herder, Freiburg in Breisgau 1962.

² FILA Lajos: *Zsinati katekizmus*, Pásztor 2007, 17.

A zsinat mindenekelőtt egy esemény volt. Valami mélyen és visszafordíthatatlanul megmozdult az egyházban. Bizonyos szempontból – ahogy Yves Congar megjegyezte – a II. vatikáni zsinat a második évezredből visszatért az elsőbe. S ez az egyház biblikus, patrisztikus és liturgikus megújulásának gyümölcse volt. Ökumenikus magatartása is javarészt ebből a döntésből indult el. Ez volt az első zsinat, amely nem valami ellen, hanem valamiért jött össze.³

„Krisztus jegyese ma szívesebben nyúl az irgalmasság olaja után, mintsem hogy a szigor fegyverével fenyegetőzzék; úgy véli, hogy jobban segít korunk szükségletein, ha tanításának gazdagságát kínálja fel az embereknek és senkit sem ítél el.” XXIII. János pápa e kijelentésével is arra kívánt válaszolni, amire a zsinat hivatva volt: hogyan szolgálhat az egyház Istennek, az embernek és a világnak. Az egyház egész történelme folyamán arra hivatott, hogy tanúságot tegyen Krisztusról és megváltó evangéliumáról.

A zsinat mindvégig kitarzott a János pápa által kijelölt hármas célkitűzés mellett. Ezek az egyház belső életének megújítása, az elszakadt keresztény testvéreknek az egyházbá való visszahívása és a mai világgal folytatott párbeszéd voltak.⁴

Az egyház belső reformja szükségessé tette az egyház eszmei, dogmatikus tartalmának tisztázását és biblikus mélyítését. Ugyanaz az eszmei alap indította el a világgal kezdeményezett dialógust is, melyben az egyház erkölcsi erejének és isteni küldetésének tudatában a hívőkön keresztül segítséget kíván nyújtani az új történelmi szakaszba lépő emberiségnek.

³ KOROM Imre: *A 20. század legnagyobb egyházi eseménye, a II. Vatikáni Zsinat*, Szikla 2009. II. évfolyam 3.

⁴ *Acta synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II*, Typis Polyglottis Vaticanis, 1970–1999, 21–23.

Már megnyitó beszédében János pápa a zsinat ismert hármas célkitűzése mellett még egy külön is követendő szempontra hívta fel a figyelmet: „*törekednünk kell az egész keresztény igazság új kijelentésére, amelynél különbséget kell tennünk az igazságok és azok hirdetési és alkalmazási módja között*”. Továbbá: „*A zsinatnak arra kell törekednie, hogy úgy mélyítse el és úgy adja elő az egyház tanítását, hogy az megfeleljen korunk követelményének. Az egyház meg akar szabadulni mindattól, ami benne elévült és történelmi múlt, hogy ezáltal önmaga valódi mivoltára találva eredményesebben tudja teljesíteni korszerű küldetését.*”⁵

A legtöbb zsinat kívülről jövő nehézségekre válaszolt, a II. vatikáni zsinat szükségét érezte, hogy önként szóljon az emberekhez, Krisztusról és a tőle kapott küldetésről. Az „aggiornamento” gondolata XXIII. Jánostól indul ki, hogy naprakésszé tegye az egyházat az evangélium fényénél a modern társadalomban. Feladata, hogy visszatérjen Krisztushoz, mert enélkül az egyház csak egy lenne a sok intézmény között.

A zsinat mindenekelőtt egy ekkleziológiai fordulatot hajtott végre. Az egyház titkának tárgyalásánál lemondott az eddigi piramisszerű hierarchikus bemutatásról, és elsődleges fontosságot kapott az Isten népe, mely részesül az általános papság és a karizmák adományáiban. Krisztusra és a Szentlélekre való utalás kiegyensúlyozottá teszi ezt az egyházképet. A fordulat lényege a tökéletes társaság (societas perfecta) képétől a közösség, a kommunió-egyháztan felé való haladásban foglalható össze.⁶

⁵ BREDECK, Michael: *Das Zweite Vatikanum als Konzil des Aggiornamento. Zur hermeneutischen Grundlegung einer theologischen Konzilsinterpretation* (Paderborner theologische Studien, 48), Paderborn: Verlag Ferdinand Schöningh 2001, 57–58.

⁶ KLINGER, Elmar – ZERFASS, Rolf (Hrsg.): *Die Kirche der Laien. Eine Weichenstellung des Konzils*. Würzburg-Echter 1987, 77.

A zsinat egyértelműen elkötelezte magát az ökumenikus párbeszédre. Ennek első gyümölcse a megfigyelők és konzultorok diszkrét együttműködése volt a kényes pontok esetében.

VI. Pál pápa három útban fogalmazza meg a II. vatikáni zsinat célkitűzéseit: *A lelki út* az egyház önmegértését segíti elő. Eljött az óra, amikor az egyháznak el kell mélyíteni az önmagáról szóló ismeretét. Elmélkednie kell sajátos misztériumáról, be kell mutatnia a saját tanítását, természetét, küldetését, célját. Az egyházat mint Krisztus testét szemléli, Krisztus az egyházban él és minden tagjában megmutatkozik.

Az erkölcsi út az egyház megújulását szolgálja. Ezzel a megújulással szembesül az egyház, ha a Krisztus által kívánt ideális egyházképre tekint. Az egyház királyi arca sohasem elég tökéletes, szent és ragyogó.

Az apostoli út, az evangéliumi üzenet, a találkozás, a dialógus útja. A világ százféle formát kínál, hogy az egyház feléje forduljon. Vállalnia kell a párbeszédet azzal a világgal, amelyben él, ezáltal szóvá, üzenetté teszi önmagát. Az üdvösség párbeszédét kell folytatnia a legtávolabbi köröktől kezdve mindazzal, ami emberi, folytatva az istenhívőkkel a különvált testvéreken át egészen a katolikus egyház belső dialógusáig.⁷

Az egyház püspökei, mintegy 2500-an, kevés kivétellel mind jelen voltak. Ökumenikus volt a zsinat minden ízében, mert át akarta fogni az egész világot. Eddig nem látott egyetemességben a zsinat „a világegyház zsinatja lett a világról”. A zsinat négyesztendő munkája 16 zsinati dokumentumot produkált. Ezek között van négy konstitúció vagy határozat, kilenc dekrétum vagy rendelkezés és három deklaráció vagy nyilatkozat.

⁷ KOROM Imre: *A 20. század legnagyobb egyházi eseménye, a II. Vatikáni Zsinat*, Szikla 2009. II. évfolyam 3.

Négy hittani **határozat** (konstitúció): Határozat a szent liturgiáról (Sacrosanctum concilium), Dogmatikus határozat az Egyházzól (Lumen gentium), Dogmatikus határozat az isteni kinyilatkoztatásról (Dei Verbum), Pasztorális határozat az egyházzól a jelen világban (Gaudium et spes).

Kilenc **rendelkezés** (dekrétum): Rendelkezés a hírközlő eszökökről (Inter mirifica), Rendelkezés a keleti katolikus egyházzokról (Orientalium Ecclesiarum), Rendelkezés az ökumenizmusról (Unitatis redintegratio), Rendelkezés a püspökök pasztorális tisztségéről (Christus Dominus), Rendelkezés a szerzetesi élet megújításáról (Perfectae caritatis), Rendelkezés a papképzésről (Optatum totius), Rendelkezés a világiak apostolkodásáról (Apostolicam actuositatem), Rendelkezés az egyház missziós tevékenységéről (Ad gentes), Rendelkezés a papi szolgálatról és életről (Presbyterorum ordinis).

Három **nyilatkozat** (deklaráció): Nyilatkozat a keresztény nevelésről (Gravissimum educationis), Nyilatkozat az egyház és a nem-keresztény vallások viszonyáról (Nostra aetate), Nyilatkozat a vallásszabadságról (Dignitatis humanae).

A határozatok nagyobb elméleti kérdéseket foglalnak össze, a rendelkezések főleg gyakorlati vonatkozásúak, a nyilatkozatok pedig elsősorban kisebb kérdések körüli állásfoglalások.⁸

De vajon mi történt a zsinat után? A nyitott ablakok az egyházban nagy széljárást eredményeztek. 1972-ben maga VI. Pál pápa mondta: „Azt hittük, hogy a zsinat után napsütötte ég vár reánk, ehelyett azonban felhő, vihar és sötétség van”.⁹ Sokan elfelejtik, hogy a zsinat utáni időszakok ritkán jelentenek pihenést

⁸ JEDIN, Hubert: *Kleine Konziliengeschichte*, Herder, Freiburg 1981, 157

⁹ *Insegnamenti Paolo VI*, Bd. X (1972), S. 707: [II] *Santo Padre afferma di avere la sensazione che «da qualche fessura sia entrato il fumo di Satana nel tempio di Dio».*

az egyház számára. A zsinat tanítása csak évek múlva jut el mindenhová, és gyakran ellenkezésbe ütközik vagy szakadást idéz elő. Valójában a nyugati társadalmat ért változásokról sem szabad elfelejtkezni a hatvanas évek végén.

Az egyház kidolgozta a maga ekkleziológiáját, de a felmerülő kérdések radikálisabbak voltak: Miért élünk? Mi az ember? Mi a társadalom? Az élet értéke és értelme meggyöngült. Az egyház e kérdések és a társadalom előtt találta önmagát. Maga a zsinat is csak bizonyos keretek között mozgott, és ahogy Yves Congar megállapítja, csak félútig jutott el és gyakran alapvető szándéka ellen gondolkodik. Meglátásai nem kerültek bele az új intézményekbe, és a jogi látásmód továbbra is fennmaradt. A II. vatikáni zsinatnak hiányzott az intézményesített meggyőződése. Túlságosan sok reményt fektetett megélt dinamizmusába.¹⁰

A liturgikus megújulás már korábban elkezdődött. 1963. december 4-én VI. Pál aláírja a végső szöveget, a Sacrosanctum concillium-ot és ez elindítja a változásokat. Az egyház egész közössége részesül a liturgikus cselekményekben (*actuosa participatio*), melyek központja és csúcsa az eukarisztikus áldozat. A zsinati rendelkezés egyik fontos újdonsága, hogy lehetővé teszi a nép nyelvén végzett liturgiát ott és abban az esetben, ahol ez indokolt.

A jogi reform 1965-tel vette kezdetét, és az Egyházi Törvénykönyv (CIC) kihirdetésével fejeződött be 1983. január 25-én. II. János Pál szerint ez a zsinat utolsó dokumentuma.

II. János Pál személyisége rányomja bélyegét szolgálatára és az egyetemes egyházra. A sajátos helyzetű Kelet-Európából, azon belül is Lengyelországból érkezett a péteri tisztségbe. Mint „Isten atlétája” a cselekvés, de a szellemi gondolkodás embere is együt-

¹⁰ KLINGER, Elmar – ZERFASS, Rolf (Hrsg.): *Die Kirche der Laien. Eine Weichenstellung des Konzils*. Würzburg-Echter 1987, 99–100.

tal. Imádkozó ember, fáradhatatlan utazó, több nyelvet beszélő főpap. Hitének erőssége mindenkiben mély benyomást hagy. A katolikus azonosság meggyőződését és erejét testesíti meg. Pápasága kezdetétől kezdve hangoztatja, hogy az egyház útja az ember. Ő az ember jogainak bajnoka is, nevezetesen a vallásszabadságé. A pápa egyénisége képes nagy tömegeket mozgósítani lelkipásztori útjai során, és így nagyon modernnek mutatkozik a világ előtt. Gondolkodásában azonban az evangélium hűségéhez ragaszkodik, legyen szó a családról, a fogamzásgátlásról, a szenvedésről, a bűnbocsánatról, a papságról, vagy a szerzetesi életről. Ezekkel a kérdésekkel kapcsolatban az egyház őrzi azt az igazságot, mely Istentől származik. Az emberről szóló igazságot is birtokolja, s ezt gondosan tovább kell adnia minden nemzedéknek.¹¹

Egy-egy zsinat tanításának feldolgozása több időt vett igénybe (évtizedeket, talán egy évszázadot is a történelmi helyzetnek, a távolságnak, a rendelkezések szövegének és tartalmának minden keresztényhez való eljuttatása során), s egy zsinat kijelölte és hosszú távon meghatározta a teológia, a lelkipásztorkodás, a liturgikus élet és az egyházi közgondolkodás fejlődését. A II. vatikáni zsinat ebben a tekintetben számunkra – ahogy Walter Kasper bíboros fogalmaz – „az egyház Magna Chartája” a mostani új évszázadban és a harmadik évezredbe vezető úton.¹²

¹¹ BREDECK, Michael: *Das Zweite Vatikanum als Konzil des Aggiornamento. Zur hermeneutischen Grundlegung einer theologischen Konzilsinterpretation* (Paderborner theologische Studien, 48), Paderborn: Verlag Ferdinand Schöningh 2001, 69–73.

¹² KOROM Imre: *A 20. század legnagyobb egyházi eseménye, a II. Vatikáni Zsinat*, Szikla 2009. II. évfolyam 3.

A II. Vatikáni zsinat fogadtatása az EMEI dokumentumainak tükrében

A II. vatikáni zsinat megújulást hozó szele csak később, a zsinat lezárása után pár évvel ért el Erdélybe. Márton Áron az 1971 őszén tartott Püspöki Szinóduson ezzel kapcsolatban a következőket nyilatkozta:

Mi mindeddig a nyugati katolikus közösségeket az Egyház hite várainak tekintettük. A második Vatikáni Zsinat okmányai még növelték ezt a bizalmunkat. Ezért azt reméltük, hogy a cluny-i megújuláshoz hasonló valamilyen szellemi újjáalakulás születik meg. Bizonyos idő óta azonban a kereszténységnek ebből a várából az egyenetlenkedésnek és a nyugtalanságnak a híre érkezett el hozzánk, ami minket aggodalommal és fájdalommal tölt el. (...)

A világban élő keresztény hívek feladata, hogy az emberi művelődést munkálják és az állam javát előmozdítsák. Ezért a papnak elsősorban azon kell igyekeznie, hogy maguk a hívek a mindennapi körülmények között saját felelősségük tudatában valósítsák meg az evangélium szellemét és megtanulják, hogy becsületes és szabad emberek között a politikai tevékenység nemcsak politikai küzdelem, hanem főként és mindig erkölcsi mérkőzés.¹³

Poósz Lajos EMEI elnök 1967. október 8-án tartott elnöki megnyitó beszédében rendkívül józanul és tárgyilagosan rajzolja meg a „szexuális forradalom” hevében élő társadalom keresztmetszetét:

¹³ DISCORSO DI MONS. ÁRON MÁRTON in: *Il sinodo dei vescovi, seconda assemblea generale (30 settembre – 6 novembre 1971)* Edizioni „La Civiltà cattolica”, Roma 1973.

Mi, akik már beleszülettünk és benne élünk, jól tudjuk, hogy ennek az ultramodern kornak lázas törtétese és káprázatos eredményei mellett milyen forró-bűnös, alacsony szenvedélyei vannak, hogy tisztult világnézet helyett mekkora káosz van agyában és szívében, és milyen kíméletlen, önhitt egész arculata. Az ízig-vérig modern emberek egy jó része hinni sem tud már; sokaknak naiv, vagy egyenesen szörny-fogalmi vannak a kereszténységről, katolicizmusról, és mélységesen lenéznek, megvetik vagy gyűlölik, mint kétezer éves babonát, vagy idejétmúlt fanatizmust és penészszagú régiséget. Így nagyon természetes, hogy érzéseik, törekvéseik megtörnek a kereszténységen, a régi eszménységén, mint valami óriási, bosszantó akadályon, valahányszor belebotlanak, és nagymértékben feszélyezik, zavarják őket vagy ingerlik a kereszténység magasabbrendűségének fő képviselői, a papok.¹⁴

Az egyház válasza, szolgálain keresztül, akik Gyulafehérváron készülnek fel a tanúságtevő feladatra, a következő:

A papoknak alapos teológiai tudást kell szereznie, és azonkívül nagyon meg kell tanulnia, hogyan kell bánni a hívekkel. Ha tudása és papi működése kifogástalan, ha nem engedi soha, hogy elszürküljön és kikopjon, akkor lesz kire felnézniük a híveknek. Legyen nagyon alapos öntudata is, és merjen bármilyen kihívó gúnnnyal emelt fővel szembenézni, mert nagyon jól tudja, hogy nem letűnt és divatjamúlt eszméknek a hordozója és harcosa, hanem Isten örökérvényű tanításának hirdetője.

Fontolja meg, hogy ki dicsekedhetik olyan ragyogó sereggel, mint a mi Egyházunk? Apostolokkal, akik nem tömeghisztériából vállalták a halált, hanem lángoló hitüket és szeretetüket vérükkel hitelesítették; ugyanígy három század tömegnyi vér-

¹⁴ In: GYÉL-PI-EMEI, IV. doboz/Jegyzőkönyvek.

tanúja; ragyogó lángelmékkal és megcsodált tudós-sereggel, bölcselőkkel, gondolkodókkal, írókkal, szónokokkal, nyelvzsenikkel; szerzetesek seregével, akik tanítottak a szántás-vetéstől a hajszálfinom distinkcióig és magas tudományokig mindenre, nagyszerű egyházfejedelmekkel, szervező tehetségekkel, bőkezű tudomány- és művészetpártolókkal, művészekkel, hősökkel, nagyszerű lovagokkal, országalapító szent királyokkal és szent földművesekkel, nagy pápákkal és szent remetékkel, tündöklő lelkű szüzekkel, misztikusokkal és nagygyá lett megtérőkkel, az újabb korok világhírű hitvallóival, államférfiakkal, egyetemi tanárokkal, konvertitákkal, és a hívek beláthatatlan seregével, már majdnem kétezer éve!¹⁵

Az 1967. október 15-én tartott rendes gyűlésen, amelyen két teológiai tanár is jelen volt, P. Fodor Alajos Angelus spirituális és Jäger Péter EMEI védnök személyében, a tárgysorozat a következő volt:

1. Az egyetemes zsinatokról általában – Siklódi Sándor III. éves kispap előadásában

2. A II. Vatikáni Egyetemes Zsinat története – Márk János V. éves kispap előadásában

Siklódi Sándor dolgozatához hozzászólva Kiss Gyula II. éves növendék kifogásolta az előadás gyorsaságát, a dolgozatot egyébként jónak találta. Sófalvi János a dolgozat fő értékét abban látja, hogy „*felfrissítette egyháztörténelmi tudásunkat*”. Az elnök szerint 20 egyetemes zsinat munkáját összefoglalni nem csekély munka s éppen ezért a tisztelendő úr derék munkát végzett.

Márk János dolgozatához hozzászólott Ambrus Vilmos IV. éves kispap, aki a következő kommentárt fűzte: „*az előadás precíz, élénk*”. Tamás József diakónus hiányolta a Magyarországról és

¹⁵ In: GYÉL-PI-EMEI, III. doboz/Jegyzőkönyvek.

Romániából meghívott zsinati atyák megemléztetését s megadja ezen főpásztorok névsorát.

Bagossy István szerint az előadás még szemléletesebb lett volna, ha illusztrációképpen néhány képet mutatott volna az előadó tisztelendő úr a zsinatról.

Sísz István hozzászólásában kiemeli, hogy: „*konkrét, őszinte előadást hallottunk, amelyben a szerző elfogulatlanul feltárt pozitívumot és negatívumot egyaránt. Szeretné, ha ezt a szempontot a későbbi előadásra kerülő dolgozatoknál mások is figyelembe vennék.*

Az elnök hozzászólásában méltatja a tisztelendő úr bizonyára sok olvasással, kutatással, utánajárással készült dolgozatát s reméli, hogy a jelenlevők átfogó egységes képet nyertek a II. vatikánumról.¹⁶

Egy héttel később, 1967. október 22-én, Ft. Fodor Alajos spirituális és az Irodalmi Iskola tagjainak jelenlétében az V. éves Jakubinyi György ismerteti a II. vatikáni zsinat nyilatkozatát az egyház és a nem-keresztény vallások viszonyáról.

Tamás József VI. éves kispap, az elméleti szakosztály vezetője hozzászólásában megemléttette, hogy a nyilatkozat inkább politikai, mint teológiai érvekkel van alátámasztva. Egyébként a dolgozatról a legőszintébb elismerés hangján nyilatkozik.

Ez a dolgozat egyike azoknak, amelyet mindenki a legnagyobb érdeklődéssel hallgatott. Pontos, biztos tudás, a tőlünk eléggé távol eső népek történetének részletes ismerete tiszta, szép stílussal párosulva, íme, így lehetne röviden jellemezni a dolgozatot.

Bizonyára többünknek az volt az érzése, hogy egyszer egy buddhista láma, máskor egy mohamedán müezzín vagy egy

¹⁶ In: GYÉL-PI-EMEI, III. doboz/Jegyzőkönyvek.

bölcs zsidó rabbi ül előttünk és szól hozzánk a tisztelendő úr személyében, a legegyszerűbb közvetlenség hangján.

1968. február 4-én a keleti egyházzól tartott előadást Jakubinyi György papnövendék. Az előadás kapcsán Nemes József VI. éves bíráló rámutatott arra, hogy a tapsvihar, amely a dolgozatot követte, bizonyítja a sikert. „A dolgozat teljes, tökéletes, unatkozás nélkül hallgattuk” – áll az EMEI jegyzőjének megjegyzésében.

Jakubinyi György V. éves kispap így buzdítja a Papnevelde növendékeit: „*ne féljünk az új elméletektől, ismernünk kell ezeket, de maradjunk tőlük függetlenek.*”¹⁷

Emlékezetes volt Gyulafehérváron az 1967. november 26-án tartott gyűlés, melynek tárgysorozata: „A papság kiképzéséről” Masek Venczel VI. éves kispap előadásában, valamint „Dekrétum a papság életéről és szolgálatáról”, Topits Egmont VI. éves tolmácsolásában.

Amikor a bírálatok után Síszt István, az Iskola társszerkesztője emelkedett szólásra és az irodalmi dolgozatok bírálatára vonatkozó szabályokat készült ismertetni:

...nyílt az ajtó s olyan vendég lépett be, aki tíz évvel ezelőtt járt utoljára intézetünkben: Márton Áron Püspök Úr. A kellemes meglepetés csendjét szűnni nem akaró vastaps váltotta fel. Mindnyájan úgy éreztük, hogy jelen gyűlésünk koronája ez az esemény.

Az újra beálló csendben Kegyelmes Atyánk elbeszélte Bukarestben tett látogatását abból az alkalomból, hogy König bíboros, bécsi érsek Jusztinián pátriárka vendégeként Romániában járt. Amikor beszédében oda érkezett, hogy Emil Bodnăraş az államhatalom nevében visszaadta teljes szabadságát, újból kitört a

¹⁷ In: GYÉL-PI-EMEI, III. doboz/Jegyzőkönyvek.

tapsorkán. Majd Püspök Atyánk pápai áldásban részesített minket és átadta a bíboros üdvözetét. Az elnök úr intónálta a „Jó Atyánkért esdeklünk...” kezdetű éneket és Püspök Urunk ennek éneklése alatt távozott.¹⁸

Kovács Sándor jelenlegi kolozsvári kanonok-főesperes így emlékezik vissza a jeles eseményre:

Másodév kezdetén nagy élményben volt részem. Felsőbb éves teológusokkal rendszeresen mentünk Márton Áron püspök úrnak ministrálni a püspöki kápolnába. Egy vasárnap reggeli szentmise után a püspök úr az ő jellegzetes beszédstílusával megkérdezett:

– Fiam, ma délelőtt milyen programotok van?

– A szokásos, Kegyelmes Atyám – feleltem elcsodálkozva a szokatlan kérdésre –, délelőtt Irodalmi Iskola, majd ebéd, s délután nagy séta. Ma a Mamutra¹⁹ szeretnénk kimenni.

A püspök úr tovább nem faggatott, jóságos mosolyával távozott lakosztályába. A kérdése kissé szokatlan és váratlan volt, de semmi jelentőséget nem tulajdonítottam neki. Visszamentünk a szemináriumba, s végeztük a megszokott vasárnapi programunkat.

Szokás szerint, 11 órakor összegyűltünk a nagyterembe, ami egyben – helyszűke miatt – osztályterem is volt. Alig hogy megkezdődött az előadás, Nemeček rektor úr nyitott be a terembe, s izgatottan jelentette be, hogy érkezik a püspök úr. Mindenki elcsodálkozott, szinte kételkedve néztünk a rektor úrra, mert nem tudtuk elképzelni, hogy mi történhetett, hiszen a püspök úr szobafogságra volt ítélve, s már évek óta nem hagyhatta el a püspöki palotát.

¹⁸ In: GYÉL-PI-EMEI, III. doboz/Jegyzőkönyvek.

¹⁹ A kispapok közkedvelt kirándulólhelye, domb Gyulafehérvár mellett.

Számomra ekkor vált világossá, hogy a püspök úr a reggeli szentmise után miért érdeklődött a napi programunk felől. Valahogy úgy éreztem, hogy nagy kitüntetés számomra, hogy ilyen nevezetes esemény szereplője lehettem, még ha tudatlanul is.

Amikor a Kegyelmes Úr belépett a terembe, hatalmas éljenzés és taps fogadta. Mosolyogva köszöntött bennünket, s elmondta, hogy a román kormány feloldotta a fogság alól. Tájékoztattam arról is, hogy amikor megtudta a kormány határozatát, csak úgy fogadta el, hogy előbb megkérdezte, a szabadságnak mi az ára. Miután megtudta, hogy nincs feltételhez kötve, csak azután vette tudomásul és egyezett bele. Azt is elmondta, hogy a szabadulását König bíborosnak köszönheti, ugyanis a bécsi bíboros meghívást kapott a román ortodox egyháztól, s amikor Bukarestbe érkezett, az volt a kikötése, hogy csak akkor vesz részt az ortodox ünnepeken, ha Márton Áron püspöknek visszaadják a szabadságát. A célját elérte, Erdély püspöke újra szabadon járhat az egyházmegyéjében.

A teológiai éveim alatt ez az esemény az, amely egy kitörölhetetlen és felejthetetlen élményként maradt meg a lelkemben.²⁰

Az 1960–1980-as időszak a megpróbáltatások évtizedeit jelentti Gyulafehérváron a papi szemináriumban. Incze Dénes nyugalmazott plébános így vall erről:

Éhezünk, fáztunk, összezsúfolva egészségtelen hálótermekben és osztálytermekben (helyszűke miatt összevont évfolyamokkal) készültünk az Úr szőlőjébe. Visszaemlékszem, hideg téli

²⁰ Kovács Sándor: Élménydús évek, in: *Istenért és hazáért. Az Erdélyi Magyar Egyházirodalmi Iskola emlékkönyve* (szerk: Korom Imre), Editura Imprimeria de Vest, Oradea 2003, 180.

reggeleken hálónkban be volt fagyva mosdótáljainkban a mosakodásra előkészített hidegvízstb.

Mindezek azonban nem tettek akkoriban sem elkeseredettekké, sem életunttá, sem csalódottakká. Pontosan az ellenkezőt váltották ki belőlünk. Megedzettek, igénytelenebbekké tettek és rászoktattak az áldozatos életre, amely nélkül sem akkor, sem ma nincsen sem kispapi élet, sem papi élet, sem örök élet. Ezek a nagyon nehéz évek felkészítettek azokra a kinti még nehezebb papi évekre, amelyek 1970-től a romániai kommunista rendszer összeomlásáig tartottak. A teológiai áldozatra – s nem kényelemre – nevelő élet a legnagyobb erkölcsi erőnk volt sokat szenvedett, erdélyi katolikus magyar népünk testi-lelki megsegítésében és megértésében.²¹

Ide kívánczik néhai Gál Alajos kanonok, volt székesegyházi plébános visszaemlékezése is az említett korszakról:

Igen sokat kaptunk ott lelkiekben és szellemiekben. Kaptuk a teljes latin kultúrát, aminek ma is nagy hasznát vesszük a nyelvi tájékozódásban (például a szláv, latin, vagy germán kifejezések ismerete). Ezért komolyan vettük a conversatio latina-s²² napokat. Azokon csak latinul beszéltünk. Ugyanilyen lelkiismeretbeli komolysággal vettük a silentium religiosumot²³ is, megtartottuk az abszolút szótlanságot, a csendet a lelkigyakorlatokon.

²¹ INCZE Dénes: A teológia erkölcsi erő volt számunkra, in: *Istenért és hazáért. Az Erdélyi Magyar Egyházirodalmi Iskola emlékkönyve* (szerk: KOROM Imre), Editura Imprimeria de Vest, Oradea 2003, 181.

²² Latin nyelven folyt ilyenkor előírászerűen a társalgás.

²³ „Szent csend”, vagy „vallásos csend” – az esti imától másnap reggel a reggeliig tartott. Ilyenkor tilos volt bárminemű beszélgetés is.

Mindezek nagy építő elemei voltak a lelkiségnek, az emberi és papi karakter kialakulásának, az akarat kemény, de mégis szabad kialakításának.

Az Intézet fegyelmi életéről szólva egy pár szót, elmondhatom, hogy kemény tilalmak voltak. Ilyen volt a levélcenzúra, akár kaptuk, akár küldtük. Megvolt az alkoholtilalom, ami ma is érvényben van a Teológián. Szóról szóra vett egy-két kivétellel, mindenki megtartotta. Nekem, például, hat év alatt egy üveg sör ment át a kezemen.²⁴

1970. szeptember 29-én tartotta szokásos évi megnyitó gyűlését az EMEI. Ebből az alkalomból az újonnan megválasztott elnök lelkes székfoglaló beszédet mondott. Cserháti Ferenc²⁵ ötödéves kispap szónoklatát az utókor megőrizte. Szépsége és kifejező tartalma miatt teljes egészében közlöm:²⁶

Itt ülök bent 6–10 évet! Szerelmes Isten, és kint dühöng, morajlik az ár! Ülök? Unott hangulatban rózsákat nyesegetek, s körülöttem ijesztő, lobogó lánggal vöröslök a világ!? Nekem küldetésem van s felelősségem! Nem aludhatok végig ennyi sok évet! Iskolánknak egyik fő célja, feladata, hogy felkészüljünk vezetni, megmenteni a ránkbízottakat. Itt az önképzés lehetősége. Ki az a bátor fiú, aki elmulasztaná az alkalmat? Nagyon, de nagyon, hogy azt a 18–20 órát, amelyet a gyűlésekre fordítunk, gazdaságosan használjuk ki! Az összejöveletek ne jelentsék: „ó, már megint az a pusztaság időtöltés” és hátunkon a rozoga székekkel becammogunk a nagyterem-

²⁴ GÁL Alajos: *Suavis reminiscencia – Édes megemlékezés*, in: *Istenért és hazáért. Az Erdélyi Magyar Egyházirodalmi Iskola emlékkönyve* (szerk: KOROM Imre), Editura Imprimeria de Vest, Oradea 2003, 193–194.

²⁵ Jelenleg esztergom–budapesti segédpüspök, a külföldi magyarok pasztorációjával megbízott főpap.

²⁶ In: GYÉL-PI-EMEI, V. doboz/Jegyzőkönyvek.

be! Legyen öröm, az ifjúság tüzétől áthatott és áhított, színvonalas önképzési alkalom! Ez itt van! Meg kell ragadni!

Gyakran panaszkodunk egymás között, hogy a teológián nincs lehetőség az egyéniség – egyéni tehetségek és elgondolások – kibontakoztatására, kifejtésére! Nincs? Hát hol van az Irodalmi Iskola?! Persze, hát nem komoly! Miért? Mert mi tesszük komolytalanná! Ha a lehetőségeket fontolgatjuk, az megvan, csak akarat kell, s hiszem, hogy mi akarunk! Álmodjuk mi is magunkat nagyoknak! Akarjunk mi is lenni Prohászka és Banghák! Akarjunk mi is megelőzni korunk 50–100 évvel s nem cammogni a ma után egy félszázaddal. A technika óriási léptekkel rohan, a világ holdközi rakétákon száguld – rövidesen bolygóközben –, s mi, Isten emberei még mindig számárháton bicegünk. Meg kell változtatnunk hadikészleteinket! A fizikai törvények ugyanazok maradnak, a feldobott kő, szálló léggömb vagy kalapácsütésnél, mint a legmodernebb űrhajónál. Csak éppen új formába öntik, más a kivitelezésük. S az eredmény ... összehasonlíthatatlan! Így van ez a mi vallásos törvényeinkkel, elveinkkel is. Szépek, stabilak, örökérvényű igazságok, csak éppen rajta lötyögnek a múltnak sallangjai. Becses kincsünket így visszük bemutatni az amúgy is kritikus világnak? Miért nem tudjuk a féltve őrzött krisztusi elvekre rászabni korunk öltönyét?! Talán ha Krisztus most, a XX. században jön el, nem más lett volna a kivitelezési módja? Miért tudott a Mester világhódító kereszténységet beállítani a világ színpadára? Mert mindig a kor emberéhez szólott! Minket is küld! Menjetek, hirdesetek! Nem mondta meg, hogyan, de megígérte a Szentlélek Isten segítségét! Vajon nem az Isten szándéka ma is, hogy az emberek lelkéhez hozzáférjünk s Hozzá vezessük!? Ide kell készülnünk, itt kell az evangéliumot úgy csomagolnunk, hogy az a ma emberének is valóban evangélium, örömhír legyen. Készülnünk kell, hogy az argumentumrakétákat is úgy átformáljuk, hogy azok kielégítsék az igényeket. Ezen a téren is élnünk kell a lehetőségekkel: álmodjunk, ne csak rakétákról, hanem

fantázia szülte fénypisztolyokról is. Mert ha papjaink nem merik összemérni fegyvereiket a modern szellemi irányzatokkal, nemzedékről nemzedékre messzebb távolodnak a tanult emberek.

A legjobb akaratú laikus hívő is természettudományi, természeti, modern filozófiai alapon igyekszik az egyház által előadott örök igazságokat megközelíteni, s azokba belekapcsolódni. Ha ezzel szemben a teológus, aki mozdíthatatlanul áll a „philosophia perennis” rendszerében, tudomást sem vesz a körülötte zúgó hullámokról és a szikla nem törik ugyan meg, de a hullámok – mindmégannyi értékes lelkek – elsuhanak mellette, s külön utat keresnek maguknak. Persze a tévelygőkkel nem köthetünk kompromisszumot, de egy kis előzékenységgel, mások lelkületének megértésével sok félreértést el lehetne kerülni.

Nem lehet a pap minden kérdésben szaktudós, de legalább annyira kell vinnie mindenben, mint minden orvosnak a sebészetben, hogy ti. első segélyt tudjon nyújtani – a legfontosabb problémákra választ adni –, további kezelésre pedig ügyes specialistát – jó könyvet – tudjon ajánlani. Könnyű ezt mondani, de nehéz végrehajtani – mondhatjuk! Ezt el is fogadnám, ha öreg, 80–100 éves, beesett arcú, életösszetört szőlőmunkások mondanák, de mi duzzadó lelkű, Isten izmos atlétái, nem torpanhatunk meg a nagy feladatok előtt. Persze, edzeni, készülni kell! Ez az! Ezen van a hangsúly! Nem kell bizonyítanom, látjuk a szomjat, epednek az emberek Jákob kútja után.

Felejthetetlen élményekben volt részem a nyáron. Megszemlélhettem Leningrádot. Nemcsak a fehér éjszakák, a várak fényűzésének pompás maradványa, a tengerpart, de az emberek is nagy benyomást tettek rám. Egyetemisták között éltem, velük tárgyaltam. El kellett bámulnom azon a kielégíthetetlen szomjon, melyet ezek a teljesen Isten nélkül felnőtt ifjak tanúsítottak a vallásos kérdések iránt. Órákat beszéltem nekik az evangéliumról, csodákról, természetfeletti életről, s ők mint kiaszott szivacs szívták magukba az „élő

vizeket”. Szánalmas képpel kértek, hogy csak folytassam, hiszen ők szeretnének ilyesmiről hallani, de nincs lehetőségük. Szomjasak az emberek, de szellemileg képzett emberek ki akarják elégíteni lelkiismeretük szavát is. Segíteniünk kell, a feladat ránk vár!

Gondolom, ebbe a világba kell majd mindnyájunknak kimen-ni. Ezekhez a szomjas, kielégíthetetlen emberekhez kell majd szól-nunk. Amíg időnk van, addig törtessünk a jobb, a több, az alapo-sabb tudásra. Feri, fiam, jámbor és tudós papokra van szüksége a világnak – mondotta beszélgetés közben egy sokat tapasztalt, komoly valaki. Előbb nem, de később visszacsengett fülemben; elgondolkodtam: valóban tudós és jámbor papokra van szüksége Egyházunknak. Most, a mai világban, legyen a pap „peritus in arte sua”, de ez mind hiába való, ha hiányzik a jámbor, vallásos jelző. Természetesen ahol a jámbor nem korunk elmosódott ér-telmében szerepel: 30-as nadrágszár, bokáig érő lódenkabát, fülig érő kalap s saját púpját verő, lehorgasztott, glóriázó fej. Nem, le-gyen az talpraesett, ügyes, krisztusi pap!

Így akartam, most az iskolai év kezdetén, pár vonással ecse-telni elgondolásomat évi működésünk szelleméről: akarunk tudós és jámbor papok lenni! Erre készülünk. S ha így dolgozunk, Isten áldását kérve, hiszem, hogy munkánk gyümölcsöző lesz, s nem fogjuk majd pusztá időtöltésnek titulálni.

1918 májusában Prohászka Szatmáron tartózkodott. A környé-ket is bejárta – gyalog – Pakocs Károllyal. Útközben a fiatal udvari pap megkérdezte a nagy püspököt: „Honnan ered az a roppant nagy szónoki készsége, s azok a mély gondolatok honnét jönnek?” Pro-hászka így felelt: sokat tanulni, jól olvasni, fiatal barátom.

Felénk száll e szó: készülni a holnapra úgy, hogy felhasználjuk a múlt tapasztalatait, a jelenben dolgozva, építjük a jövőt. Így akar-juk mi is Sebestyén barátattal kibontani zászlónkat s tüzes lelkesé-déssel indulni a hullám, az ár, a farkasok ellen. S most az indulás jelszava: Sokat tanulva, jól olvasva, legyünk tudós és jámbor papok!